

Opgave 3 Hoe is het om een vleermuis te zijn?

In zijn artikel 'Hoe is het om een vleermuis te zijn?' beschrijft Thomas Nagel de manier waarop vleermuizen waarnemen. Vleermuizen nemen in tegenstelling tot de meeste andere zoogdieren hun omgeving waar door middel van echolocatie. In zijn artikel brengt Nagel een fundamenteel probleem voor onze kennis van andere geesten naar voren: de 'hoe het is om'-ervaring.

tekst 7

Ik neem aan dat we allemaal geloven dat vleermuizen ervaringen hebben. We weten dat de meeste vleermuizen de buitenwereld waarnemen via sonar (een oriëntatie waarbij ze de terugkaatsing van hun eigen snelle, fijn gemoduleerde gillen op hoge frequentie tegen objecten binnen hun bereik waarnemen). Hun hersenen zijn erop ingesteld de uitgaande impulsen te correleren aan de echo's die daarop volgen, en de informatie die ze op die manier verkrijgen, stelt ze in staat afstand, afmeting, vorm, beweging en textuur ongeveer even goed te onderscheiden als wij ze zien. (...)

Het verschil in waarnemen tussen mensen en vleermuizen lijkt problemen op te leveren bij het begrijpen hoe het is om een vleermuis te zijn.

We moeten ons afvragen of er een methode is waarmee we van ons eigen geval kunnen extrapoleren naar het innerlijke leven van een vleermuis.

naar: Thomas Nagel, 'Wat is het om een vleermuis te zijn?' in Hofstadter en Dennett, 'De spiegel van de ziel', 1986, Amsterdam

Nagels probleem van de vleermuizen uit tekst 7 kan worden opgevat als een variant van het probleem van andere geesten. Nagel accepteert in de eerste zin van tekst 7 al dát er bewustzijn bestaat omdat hij aanneemt dat vleermuizen ervaringen hebben. Hij accepteert daarmee niet het volledige probleem van andere geesten.

- 2p 11 Leg met een citaat uit tekst 7 uit dat Nagels probleem van de vleermuizen:
- enerzijds een epistemologisch probleem van andere geesten is, en
 - anderzijds een conceptueel probleem van andere geesten is.

Vanuit het fenomenalisme van Russell, waarin hij onderscheid maakt tussen kennis door vertrouwdheid en kennis door beschrijving, zou je toch kunnen twijfelen aan het bestaan van het bewustzijn van vleermuizen.

- 2p 12 Leg uit dat:
- de sense-data van de vleermuis volgens Russell tegelijkertijd objectief en subjectief zijn, en
 - dat Russels onderscheid bij het voorbeeld van de vleermuizen ook het metafysisch probleem van andere geesten oproept.

Doordat wij niet dezelfde zintuiglijke ervaringen als een vleermuis hebben, weten we niet hoe zij de wereld zien.

Het staat bijvoorbeeld ter discussie of vleermuizen kleuren waarnemen. Eliminativisten zien deze discussie als bevestiging van hun opvatting, maar anderen stellen dat kleuren dispositionele eigenschappen van objecten zijn.

- 2p 13 Geef een dispositionele analyse van een kleur.
Beargumenteer vervolgens met het voorbeeld van de vleermuizen, of kleuren een projectie zijn van onze geest of dat ze een dispositie zijn van objecten in de buitenwereld.

Als je jezelf verplaatst in de ervaringen van een vleermuis dan voer je een gedachte-experiment uit: je stelt je voor hoe het zou zijn als je een vleermuis zou zijn.

Bij het uitvoeren van dit gedachte-experiment komt Nagel tot het volgende:

tekst 8

Voor zover ik me dat kan voorstellen (en erg ver is dat niet), kom ik alleen maar te weten hoe het voor mij zou zijn om me te gedragen als een vleermuis. Maar dat is de vraag niet. Ik wil weten hoe het is voor een vleermuis om een vleermuis te zijn. Als ik me dat echter probeer voor te stellen, word ik beperkt door de mogelijkheden van mijn eigen geest, en die mogelijkheden zijn ontoereikend.

naar: Thomas Nagel, 'Wat is het om een vleermuis te zijn?' in Hofstadter en Dennett, 'De spiegel van de ziel', 1986, Amsterdam

Thomas Nagel trekt zelf de volgende conclusie uit zijn gedachte-experiment van de vleermuis:

tekst 9

Bespiegelingen over wat het is om een vleermuis te zijn, lijken ons daarom tot de conclusie te voeren dat er feiten zijn die niet bestaan uit de waarheid van in menselijke taal uitdrukbare proposities. We kunnen gedwongen zijn het bestaan van dergelijke feiten, de hoe-het-is-om-iets-te-zijn, te erkennen zonder ze te kunnen formuleren en begrijpen.

naar: Thomas Nagel, 'Wat is het om een vleermuis te zijn?' in Hofstadter en Dennett, 'De spiegel van de ziel', 1986, Amsterdam

Hoewel Nagels uiteindelijke conclusie in tekst 9 conceptueel van aard is, is zijn gedachte-experiment in tekst 8 dat niet.

3p 14 Geef aan wat een conceptueel gedachte-experiment is.

Leg met tekst 8 uit dat Nagel:

- **wel** een tegenfeitelijk gedachte-experiment uitvoert, en
- **geen** evaluatief gedachte-experiment uitvoert.

Volgens Nagel zijn mentale toestanden van vleermuizen voor ons altijd onbekend en kunnen wij ze niet beschrijven.

Nagels conclusie uit tekst 9 zou je sceptisch kunnen noemen: wij kunnen niet weten hoe het is om een vleermuis te zijn, tenzij we zelf echt een vleermuis worden.

Toch ziet hij in tekst 10 dat we misschien wel meer kunnen begrijpen van de waarneming van vleermuizen:

tekst 10

Misschien is het gemakkelijker dan ik denk om de barrières tussen de soorten te overwinnen met behulp van de verbeelding. Zo kunnen blinde mensen objecten in hun buurt waarnemen met behulp van een soort sonar, waarbij ze afgaan op klikgeluiden of het getik van een stok.

Misschien zou je als je wist wat dat was, je al extrapolierend een globaal idee kunnen vormen van wat het zou zijn om het veel verfijndere sonarsysteem van een vleermuis te bezitten. De afstand tussen jezelf en andere personen en andere soorten valt slechts gedeeltelijk te begrijpen, en als het gaat om soorten die volkomen verschillen van jezelf zal er wellicht nog steeds sprake zijn van een geringe mate van gedeeltelijk begrip. De verbeelding is opmerkelijk flexibel.

naar: Thomas Nagel, 'Wat is het om een vleermuis te zijn?' in Hofstadter en Dennett, 'De spiegel van de ziel', 1986, Amsterdam

Zelfs al zou je weten hoe het is om net als een vleermuis echolocatie te gebruiken, is het volgens Nagel nog steeds onmogelijk om te weten hoe het is om ook echt een vleermuis te zijn.

Vanuit het analogieargument van Mill en vanuit het functionalisme zou je deze sceptische conclusie kunnen weerleggen.

3p 15 Geef een weerlegging van Nagels conclusie met het voorbeeld van de blinden uit tekst 10:

- vanuit het functionalisme, en
- vanuit Mills analogieargument.

Beargumenteer vervolgens met het begrip 'belevingswereld' welke weerlegging volgens jou het beste is.

Een andere oplossing voor het probleem van andere geesten wordt door sommige filosofen gezocht in het materialisme. Een materialistische visie op het bewustzijn houdt in dat het bewustzijn teruggebracht wordt tot hersenprocessen. Deze gelijkstelling tussen bewustzijn en hersenen wordt ook wel de 'identiteitstheorie' genoemd.

Nagel gebruikt zijn voorbeeld van de vleermuis uiteindelijk als een reden om te twijfelen aan een dergelijke vorm van reductionisme:

tekst 11

Als we erkennen dat een fysische theorie van de geest het subjectieve karakter van de ervaring moet verklaren, moeten we toegeven dat er op dit moment geen enkele theorie is die ons vertelt hoe we dat zouden moeten doen. Het is een uniek probleem.

Als mentale processen inderdaad fysische processen zijn, dan is het intrinsiek iets, hoe het voelt, om bepaalde fysische processen te ondergaan.

Wat dat iets is, blijft een mysterie.

naar: Thomas Nagel, 'Wat is het om een vleermuis te zijn?' in Hofstadter en Dennett 'De spiegel van de ziel', 1986, Amsterdam

Het materialisme, in het bijzonder de identiteitstheorie, stelt dat bewustzijn identiek is aan hersenprocessen die volledig fysisch te begrijpen zijn.

Uiteindelijk gaat de discussie om de vraag of 'qualia' echt bestaan of niet. Nagel lijkt te denken van wel, maar Ludwig Wittgenstein zou dat niet met Nagel eens zijn.

2p 16 Leg met tekst 11 uit dat, als 'qualia' bestaan, de materialistische opvatting van de geest problematisch is.

Leg vervolgens uit dat Wittgenstein het bestaan van 'qualia' zal ontkennen.